УДК 378. 951. 4 **С.В. Варакса**

АКТИВІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Цій проблемі присвячені роботи психологів Л.С.Виготського, С.Л.Рубінштейна, О.М.Леонтьєва, Г.С.Костюка, П.Я.Гальперіна, Ж.Піаже. Закономірності активізації навчально-пізнавальної діяльності учнів висвітлені в дослідженнях А.М.Алексюка, Ю.К.Чабанського, Ю.З.Гільбуха, А.З.Зака, В.А.Крутецького та ін.

Аналіз існуючих концепцій навчально-пізнавальної діяльності учнів свідчить про те, що вони по-різному розкривають і обґрунтовують багатогранні сторони навчально-пізнавальної діяльності. Кожна з них, маючи сильні і слабкі сторони, краще інших розкриває ту чи іншу складову навчального процесу.

Ми виходимо з того, що навчально-пізнавальна діяльність включає такі структурні компоненти: цільовий, потребнісно-операційний, емоційно-вольовий, контрольно-коректуючий. Система засобів активізації навчально-пізнавальної діяльності може бути цілісною, в кожному елементі цієї системи повинна бути закладена можливість як впливу його на кожен із інших елементів, так і реагувати його на дію будь-якого з решти елементів. Мета нашого дослідження – створення діяльності моделі навчання хімії і розроблення засобів індивідуалізації, які забезпечать активізацію навчально-пізнавальної діяльності учнів у процесі засвоєння ними хімічних знань.

Навчальна діяльність є найважливішим джерелом розвитку та формування особистісних якостей учнів будь-якого віку, а особливо учнів початкової та основної школи. Головний фактор особистісного розвитку школяра – його власна активна навчально-пізнавальна діяльність на рівні динамічного розвитку його суб’єктивно потенційних можливостей. В цій діяльності він успішно оволодіває способами дій, науковими поняттями, у нього формуються індивідуально обумовлені потреби, мотиви, інтереси, емоційна та вольова сфери тощо.

Однак у реальному навчальному процесі виявляється декілька протиріч, які перешкоджають здійсненню цих задач.

Тому одна з тенденцій розвитку освіти, в тому числі професійного, полягає у перегляді концепції організації навчально-пізнавальної діяльності, педагогічного керівництва нею. Розвиток освіти повинен мати випереджаючий характер та бути зорієнтованим на суспільні потреби освіти майбутнього. Для цього необхідно звернутися до принципово нового соціокультурного типу навчання, побудованого не тільки на трансформації системи знань і правил, а й на підготовці учнів до оволодіння методами пізнання, тобто до особистісно-орієнтованого навчання.

На основі теоретичних положень особистісно орієнтованого навчання [1, 4] доцільна індивідуалізація пізнавальних процесів учнів з предмета хімії, яка передбачає більш ефективні умови розвитку анатомо-фізіологічних задатків школярів з урахуванням їхнього життєвого досвіду.

Індивідуалізація – це навчання не за середньостатистичними показниками, а за моделлю, в якій відображені усі особливості школяра, як особистості.

В основу створення педагогічних умов, які забезпечують процес індивідуалізації навчання хімії учнів основної школи, з метою активізації навчально-пізнавальної діяльності, нами були покладені ідеї І.С.Якиманської. Ці ідеї полягають у тому, що кожній дитині для розвитку та самореалізації потрібен освітній простір, який включав би:

- організацію та використання навчального матеріалу різного змісту, виду і форми;
- надання учню свободи вибору способів виконання навчальних завдань;
- використання нетрадиційних форм групових та індивідуальних занять з метою активізації творчості дітей;
- створення умов для творчості у самостійній і колективній діяльності;

− постійна увага учителя до аналізу та оцінки індивідуальних способів навчальної роботи, які спонукають учня до усвідомлення ним не тільки результату, але й процесу своєї праці. Важливо, щоб учні могли розповісти, що вони робили на уроці, як організовували свою працю, якими способами користувалися, чим їм більш за все сподобалось займатися тощо;

− особливу підготовку вчителя до систематичного здійснення такої роботи на уроці, в ході організації індивідуальних занять;

− розробку та використання індивідуальних програм навчання, які моделюють дослідне мислення;

− організацію занять у малих групах на основі діалогу, імітаційно-рольових ігор, тренінгів навчального спілкування;

− конструювання предметного знання для реалізації методу дослідних проектів за вибором самих учнів [4].

Дуже важливе і доцільне вивчення хімії на початковому етапі навчання, тобто ще в початкових класах. Нами розроблено спецкурс з хімії “хімія навколо нас”, який впроваджується у школах м. Мелітополя і району [2; 3]. Спецкурс з хімії має на меті озброїти дітей молодшого шкільного віку елементарними знаннями про речовини в побуті і навколишньому середовищі, сформувати основи хімічної картини природи, як частки наукової картини світу, сприяти розвитку в учнів гуманістичного погляду на місце і роль людини в суспільстві та природі.

Але головна і основна мета, яку ми переслідували, це пробудження інтересу учнів до хімії. У дітей початкової школи інтерес до цієї науки непомірно більш високий, порівняно з восьмикласниками, так як виявляються здібності їхнього віку. Тому необхідно здійснювати мотивацію вивчення хімії, ініціювати та виявляти здібності кожного для того, щоб вже до переходу в основну школу учні вибрали саме хімічний профіль навчання.

При плануванні та організації навчального процесу в основній школі педагогу необхідно враховувати вольову сферу, здібності, інтереси, темперамент і характер психічного розвитку учнів. Для цього в кожному середньому навчальному закладі повинна працювати психологічна служба, а також здійснюватися моніторинг процесу особистісного розвитку кожного учня. Діагностика повинна проводитися постійно і в реальних умовах, тобто бути комплексною.

Враховуючи всі ці характеристики учнів, у навчанні хімії доцільно використовувати інформаційні технології, і використовувати їх не періодично, а систематично, на протязі всього курсу.

У разі використання хімічних навчальних педагогічних програмних засобів здійснюється індивідуалізація процесу навчання, і, таким чином, активізується навчально-пізнавальна діяльність учнів з хімії. В таких умовах кожен учень засвоює матеріал за своїм планом, відповідно своїм здібностям сприйняття. У результаті такого навчання вже через декілька уроків учні будуть знаходитись на різних рівнях вивчення нового матеріалу. Це призводить до того, що учитель не може продовжувати навчання по традиційній системі. Основна задача такого навчання полягає у тому, щоб учні знаходилися на одній стадії перед вивченням нової теми і весь відведений для роботи час був зайнятий. Це може бути досягнуто, якщо сполучати різні технології навчання, та педагогічні програмні засоби будуть мати декілька рівнів складності. Більш сильні учні при такому навчанні мають змогу переглянути складні розділи теми, а також попрацювати над закріпленням матеріалу, який вивчається та творчими завданнями. Слабий же учень до визначеного моменту засвоює мінімальний об’єм інформації, що необхідний для вивчення нової теми. В таких умовах діти швидше набувають умінь самостійно працювати, в них краще розвивається спостережливість, мислення, допитливість, ініціатива; а саме головне – учні отримують відчуття, що вони самі керують своєю навчальною діяльністю, а таким чином у них не втрачається інтерес до науки.

Із комп'ютеризацією навчання науковці і вчителі пов'язують надії підвищити ефективність навчального процесу, зменшити розрив між вимогами, які суспільство пред'являє молоді, і тим, що дійсно дає школа. Ми вважаємо, що використання комп'ютерів у поєднанні з особистісно орієнтованим навчанням забезпечить якісний ривок у системі освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бех І. Наукові засади створення особистісно орієнтованих виховних технологій // Початкова школа. – 1997. – №9. – С. 4–8.
2. Максимов О., Варакса С., Шевчук Т. Пропедевтика хімічних знань у початкових класах // Початкова школа. – 2001. – №4. – С. 50–51.
3. Максимов О., Варакса С., Шевчук Т. Пропедевтика хімічних знань у початкових класах // Початкова школа. – 2001. – №5. – С. 50–51.
4. Якиманская И.С. Личностно-ориентированное обучение в современной школе. – М.: Сентябрь, 2000. – 112 с.

УДК 37. 011. 33

О.М. Горошкіна

ОСОБЛИВОСТІ ВІДБОРУ ЗМІСТУ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В СТАРШИХ КЛАСАХ ПРИРОДНИЧО-МАТЕМАТИЧНОГО ПРОФІЛЮ

Зміст курсу української мови в школах природничо-математичного профілю визначається двома чинниками: метою навчання і предметом вивчення. Мета навчання української мови в профільній школі полягає в розвиткові інтелектуально-креативних здібностей старшокласників, формуванні навичок самостійної навчальної діяльності, що закладають ґрунт для розвитку мовної особистості, здатної до самоосвіти. Предметом вивчення є українська літературна мова в її реальному функціонуванні в різноманітних етно-й соціолінгвістичних умовах як складова багаторівневої системи, що постійно розвивається, удосконалюється, є об'єктом пізнання й засобом оволодіння іншими предметами. Звичайно, змістова частина української мови як навчального предмета має відповідати вимогам освітніх стандартів, щоб забезпечити готовність випускників до подальшого навчання, самоосвіти, активної участі в громадському, виробничому, культурному житті держави.

Оскільки реалізація мовної системи відбувається в мовленні, курс української мови має ґрунтуватися на комунікативно-діяльнісному підході, що насамперед передбачає розвиток та удосконалення в учнів усіх видів мовленнєвої діяльності (читання, говоріння, письмо, аудіювання). Відповідно до цього курс повинен містити всі мовні факти, закони й правила, що дозволяли б вільно, грамотно, виразно спілкуватися українською мовою. Знання мови при цьому не є самостійною метою навчання, а розглядаються як ґрунт для свідомої, систематичної роботи із удосконалення мовленнєвих навичок.

Таким чином, формулу "знати і вміти" життя трансформує у формулу "знати, щоб уміти". Критерієм відбору лінгвістичного матеріалу має стати його значущість у формуванні мовної, мовленнєвої, комунікативної компетенції учнів.

В основі змісту навчання української мови в середніх освітніх закладах природничо-математичного профілю лежать базові положення концепції [1]. Специфіку нашої концепції відбору змісту навчання складають такі чинники: *обов'язкове вивчення української мови на третьому ступені; перерозподіл навчального матеріалу в межах курсу з метою уникнення перевантажень учнів і дублювання навчального матеріалу; послідовна реалізація системного, психологічного, особистісного, психолінгвістичного, комунікативно-діяльнісного, функціонально-стилістичного, професійно спрямованого, культурологічного підходів до навчання; експліцитна та імпліцитна професіоналізація курсу; впровадження*